

СВІТЛАНА ОМЕЛЬЧЕНКО

ORCID ID 000-0002-7940-0853

sgpi@slav.dn.ua

доктор педагогічних наук, професор
Донбаський державний педагогічний університет
вул. Г. Батюка, 19, м. Словянськ Донецької обл.

РЕЦЕНЗІЯ НА НАУКОВУ МОНОГРАФІЮ Г. І. СЛОЗАНСЬКОЇ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ: ТЕОРІЇ, МОДЕЛІ ТА МЕТОДИ»

У монографії висвітлено основні аспекти соціальної роботи в об'єднаній територіальній громаді в Україні та за кордоном, теорії, моделі та методи її організації. Окремий розділ присвячено особливостям діяльності фахівця з соціальної роботи в громаді, функціям, ролям, які він виконує та аналізу категорій отримувачів соціальних послуг.

SVITLANA OMELCHENKO

Doctor of Sciences (Pedagogy), professor

REVIEW OF SCIENTIFIC MONOGRAPH “SOCIAL WORK IN THE TERRITORIAL COMMUNITY: THEORIES, MODELS AND METHODS” BY H.I. SLOZANSKA

The monograph highlights the main aspects of social work in the united territorial community in Ukraine and abroad, theories, models and methods of its organization. A separate section is devoted to the peculiarities of social workers activities in the community, describes the functions, roles they perform and categories of social services users.

Україна перебуває на етапі кардинального реформування системи місцевого самоврядування, тобто децентралізації влади, що має на меті створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та передачу повноважень і ресурсів із державного рівня на місцевий. Вирішення значної частки соціальних питань, зокрема питання соціального захисту населення й надання якісних і доступних соціальних послуг особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, через залучення кваліфікованих фахівців із соціальної роботи також покладено на ОТГ. Тому перед органами місцевого самоврядування постало нелегке завдання – організувати процедуру надання соціальних послуг на рівні ОТГ. А заклади вищої освіти мають враховувати тенденції, що відбуваються у суспільно-політичному житті країни, у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

У зв'язку з цим поява функціональних досліджень, які відображають теоретичні й практичні аспекти організації системи надання соціальних послуг на рівні ОТГ кваліфікованими фахівцями з соціальної роботи в умовах соціально-політичних трансформацій, що відбуваються в Україні, є особливо своєчасною і важливою подією у науковому світі. Одним із таких досліджень стала монографія Г. І. Слозанської «Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи».

У своїй роботі автор опирається на праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Т. Алексєнко, Дж. Бопп, М. Бопп, Д. Дастін, К. Дубич, З. Кияниця, І. Козубовська, Н. Коляда, К. Лаєнс, І. Лисенко, М. Пейн, Л. Романовська, М. Ромм, В. Савіцька П. Тейлор, Дж. Фук, Г. Чейнен та інших, які наголошують у численних публікаціях на побудові нової парадигми соціальної роботи як сфери надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів залежно від їх потреб. Аналіз наукових праць О. Безпалько, Г. Брагер, І. Звереві, А. Капської, М. Лукашевич, М. Майо, І. Мигович, Ж. Петрочко, А. Рижанової, Т. Семигіної, Л. Тютті та інших дав змогу автору представити основні підходи до розуміння соціальної роботи як професійної діяльності, її теоретичних концепцій, висвітлити питання роботи в громаді як напряму професійної діяльності соціального працівника. Поряд з цим, автор наголошує, що

мало розробленими і недостатньо дослідженими залишаються моделі організації соціальної роботи на локальному рівні, механізми надання соціальних послуг у громаді, які є основою для побудови дієвої системи соціального захисту населення з урахуванням специфіки кожної конкретної ОТГ і потреб споживачів. Недостатньо вивченими є особливості роботи соціальних працівників на локальному рівні.

У монографії автором обґрунтовано теоретико-методологічні аспекти роботи соціального працівника з різними категоріями клієнтів в ОТГ; висвітлено особливості використання різноманітних теорій і методів у роботі фахівця та схарактеризовано базові моделі соціальної роботи, які можуть бути використані у процесі організації та надання соціальних послуг; запропоновано авторські моделі організації соціальної роботи в ОТГ та обґрунтовано особливості їх застосування в реаліях України.

Перший розділ присвячений визначенню та характеристиці понять «громада», «територіальна громада», «об'єднана територіальна громада», «соціальна робота в громаді». У монографії на основі систематизації наявних у науковій літературі численних підходів до визначення означеної дефініції запропоновано авторське тлумачення поняття «соціальна робота в громаді» як базового рівня соціальної роботи, на якому соціальний працівник планує і здійснює інтервенційну діяльність, ініціює і реалізує зміни, дії з активізації громади та її членів, проводить оцінку потреб задля вирішення соціальних проблем, задоволення потреб, інтересів, розвитку ТГ та її жителів. З'ясовано, що базовими характеристиками соціальної роботи у громаді є локальність, спільність інтересів, наявність взаємозв'язків, солідарності та співтовариств.

Авторкою висвітлюються особливості історичного розвитку соціальної роботи в територіальній громаді як за кордоном, так і в Україні.

Другий розділ містить презентацію стратегії розвитку системи соціальної роботи, висвітлює основні аспекти реформування системи надання соціальних послуг у територіальній громаді в Україні та характеризує нормативно-правове забезпечення окресленого процесу. Авторка наполягає, що під впливом децентралізації влади та створення ОТГ змінюється зміст соціальної роботи в громаді; акцентується увага на створенні і функціонуванні соціальних агентств державної та недержавної форм власності для надання соціальних послуг. Зазначено, що в Україні гарантом надання соціальних послуг є держава, а ОТГ наділено додатковими повноваженнями щодо їх організації та надання через створення відповідних структурних підрозділів. У розділі також висвітлено основні напрями реформування системи соціального захисту населення в умовах децентралізації влади.

У третьому розділі монографії розкрито суть діяльності фахівця з соціальної роботи як суб'єкта надання соціальних послуг у територіальній громаді: проаналізовано структуру його професійної діяльності, визначено особливості роботи з різними категоріями клієнтів у ролі отримувачів соціальних послуг, схарактеризовано його функції та ролі.

Четвертий розділ присвячений ґрунтовному аналізу теорій соціальної роботи й особливостям їх застосування у професійній діяльності соціального працівника. Запропоновано авторське тлумачення теорії соціальної роботи як сукупності сформованих під час пізнавальної, практичної діяльності ідей, уявлень, концепцій щодо осмислення мети, завдань і ролі соціальної роботи, тенденцій її розвитку, моделей практики та технік інтервенції; висвітлено основні етапи її становлення. На основі аналізу основних підходів до класифікацій ТСР (С. Олтедала, М. Пейна, К. Хеалі й ін.) виділено сім груп (психодинамічні, інтеракціоністські, когнітивні, біхевіористські/поведінкові, конфліктів, систем і орієнтовані на розвиток громади) теорій соціальної роботи; схарактеризовано їх сутність і специфіку застосування у практиці соціальної роботи в ОТГ.

Детальна характеристика базових, міждисциплінарних, конкретних практико-орієнтованих і комплексних моделей соціальної роботи в ОТГ представлена у п'ятому розділі монографії. Авторка зазначає, що найбільш відомою у науці і практиці соціальної роботи є класифікація Д. Ротмана, який виділив три моделі. Цю класифікацію чотирма моделями соціальної роботи доповнив К. Попл. Водночас, у кінці ХХ ст. за кордоном у теорію і практику соціальної роботи в громаді прийшли альтернативні (економічного розвитку, феміністична, імпаурменту й ін.), практико-орієнтовані (соціальних мереж, зустрічі у домівках, участі громадян й ін.), міждисциплінарні (відродження, запобігання злочинності, виробництва й ін.) і

комплексні (сімейної терапії, вирішення проблем, зосереджена на завданні й ін.) моделі як доповнення до вже існуючих. У монографії розкрито особливості їх застосування у роботі з різними категоріями отримувачами соціальних послуг, групами, організаціями й громадами.

У шостому розділі схарактеризовано методи соціальної роботи у територіальній громаді та визначено особливості їх застосування у роботі соціального працівника. Авторка стверджує, що у сучасній теорії і практиці соціальної роботи не існує єдиного підходу до класифікації методів, що пов'язано з різноманітністю об'єктів, напрямів діяльності соціального працівника, рівнів соціальної роботи тощо. Авторкою виокремлено та схарактеризовано дві групи методів соціальної роботи: 1) основні, до яких віднесено ведення випадку, соціальну роботу з групою та організацію громад і 2) допоміжні, такі як соціальне забезпечення в громаді, соціальна дія і соціальні дослідження.

Незаперечну цінність становлять авторські моделі соціальної роботи в ОТГ (адміністративна модель, модель організаційного розвитку і модель надання інтегрованих соціальних послуг). Розроблені на основі аналізу наявних парадигм у побудові моделей соціальної роботи в громаді, вітчизняного законодавства та стратегії розвитку соціальних послуг в Україні вони представлені авторкою у післямові. Авторка монографії також аналізує перспективи їх розвитку та використання в Україні, висвітлює механізми їх застосування.

Таким чином, на основі оцінки монографії Г. І. Слосанської «Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи» можна зробити такі висновки:

- заслугоує на високу оцінку авторський категоріальний аналіз базових і похідних понять дослідження, здійснений у контексті різних наукових теорій і концепцій, нормативної складової, синонімічного ряду, представленого у вітчизняному та міжнародному лексиконі;
- здійснено цілісний аналіз утворення, функціонування об'єднаних територіальних громад у вітчизняному й зарубіжному досвіді, стану їх проблем; обґрунтовано можливості оптимізації діяльності фахівців соціальної роботи в Україні з компетентного надання соціальних послуг особам, сім'ям в складних життєвих обставинах на місцевому рівні;
- подальшого розвитку набули положення системно-комплексного підходу до організації соціальної роботи в ОТГ та організаційно-змістові характеристики діяльності соціальних працівників;
- практичної цінності набули конкретні теорії соціальної роботи, класифіковані авторкою у сім груп (психодинамічні, когнітивні, інтеракціоністські й біхевіористські/поведінкові теорії, теорії систем, теорії конфліктів і теорії, орієнтовані на розвиток самої громади як макрорівня соціальної роботи), практично відображені у моделях (організаційного розвитку, адміністративна та інтегрованих соціальних послуг), підкріплені основними та додатковими методами соціальної роботи, які застосовують соціальні працівники у роботі з особами, сім'ями в складних життєвих обставинах відповідно до їх індивідуальних потреб та інтересів задля покращення умов їх життєіснування і життєзабезпечення, їх розвитку; проєктивними та аплікативними є розроблені й детально представлені авторські моделі соціальної роботи в ОТГ.

Монографія є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, має наукову і практичну цінність. Обрана структура розвідки дала змогу авторці послідовно і системно проаналізувати широкий спектр питань, які стосуються проблематики, що досліджувалася. Авторка логічно виклала матеріал, дотрималася відповідного співвідношення загальних і конкретних питань, сформулювала необхідні наукові дефініції.

Результати дослідження можуть бути використані науковцями, працівниками соціальних служб, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, викладачами, слухачами та студентами закладів вищої освіти і тими, хто пов'язав свою діяльність із зазначеною сферою.